

MITOLÓGIA

László Péter Sándor : Mese-mise

A mese műfajkutatása (nem mise...)

Nos, vegyük elő képzeletben a *Nagy Világmesekönyvet*. (Japán meséi, Indián mesék- utóbbi Pl. Guarnieri, 2003, Firenze, ill. Cseh T., Bp.), Afrikai mesék, Kelta-ír mesék, Székely mesék, Magyar mesék, Orosz mesék, stb... 1). Csupa *autenticitás*, gondozott, azaz avatott (firenzei, tokiói, párizsi, stb.) már-már kritikai kiadása a népmeséknek... lássuk csak: elsöre leginkább szembeötlő az, hogy a *rítust* itt e kritikai szöveggondozások konzekvensen elválasztják a mesétől. A szentmise liturgiája pl. a legkatolikusabb írség (középkorban) által feljegyzett és tova-hagyományozott mesékben sem keveredik, azaz nem *szinkretizál*. Azaz tehát , -újabb fogalmakkal operálva- *az inkultúráció* nem (!) történik meg a *mese és a ritus* között. Más utat jár tehát be, mint a **monda, vö.** -görög mondák, (ill. a minket közelebről kaukázusi, iráni kultúrkörhöz csatolható mondák, stb.). Mindezt általánosságban kijelenthetjük jószerivel, azaz kis „ráhagyással”,- vö. olykor és néhol D-Amerika eldugottabb falvai, - ámde valójában megtapasztalhatjuk, mint minden ismert törzs, népesség, nemzeti gyakorlata terén.

Lehet, az persze, hogy a hallgatóság észleli, hogy helységbe behoznak egy-egy szent tárgyat (dobot), lehet, hogy *varázsfüveket*, patikafüveket füstölnek, lehet hogy merő aromaterápia csupán mindez, de meglehet hogy tüzet „tesznek” középre, pl. Ainu/Hokkaidó-, ámde nem keverik a rítus 'toposzát' a mese „toposzával”. HISZEN A mese 1. nem igen *szól tabukról*, 2. sem pedig *szakralizált*, azaz Istennek fenntartott szent dolgokról (pl. hittitkokat **PROFÁNUL** nem fesseget), s 3. merő, szimpla triviálításokról, azaz a „csak-anyag” vulgo-*magátólérthetőségekről* szólnia sem szükséges, meg ennek nincsen semmi értelme. Elvinne a túlzón napi-monoton praktikába, a kiporciózott racionalitásba, s a „veleje borsá veszne oda” ebben a feleslegesen alkalmazott materializmusban. Amikor *Zwimbabwe-i* mese-tevékenységet tanulmányozták kb. két-háromtucatnyi (!) híres mondót gyűjtöttek „be”. Ez nem is olyan túl nagy szám ott. Megjegyezném: ezt a ”begyűjtést” a 60-as, 70-es években *Csikszentdomokoson éppen* (Márton Áron szülőfaluja) is megismételték. S érdekességképpen: itt is a mese-tevékenységben hasonló számú „delikvens” akadt „fenn”, és 16 jó sokáig még „fenn is maradt” a válogató szűrőjén. (Megjegyzem: Azért kiváló, hely mert mind Gyergyó mind Felcsik mesemotívumai gyűjthetők, e terepen, s egyben jól (autentikusan) előadhatók. Én magam kb. 30X !/ voltam odaát gyűjteni Csikszentdomokoson, de nem mese,- hanem jobbára novella-alapanyagot).

Zwimbabvéban a mesemondás „technológiája” e tekintetben úgy tűnik egy árnyalattal, de csak egy árnyalattal „igényesebb” mint a kiváló Székelyföldön.

Az afrikai előadók ui. már-már „mágusok” szinte. A *jó varázslók* olyan energiákat képesek „folyamatosítani” amelyek a rendetlenséget, redundanciát, entrópiát „helyrebiccentik”. *Olyan teátrális „expresszivitásban utolérhetetlen”* produkcióra képesek, amire mi európaiak nem gyakran. Ők alkatilag amúgy is hevesebbek. Szereplési „közegben” nem olyan zártak. (Vö. spirituális mise, ill. *Missa Luba*) . De mese”idézésnél” nem csak fenti (vö. a miseliturgiából a *Missa Luba*) ritmus-és-mozgásművészetüket „dobják” be, de gesztusaikkal, afrikai „járású” mozdulataikkal viszik be az „animációs megjelentetésbe” a színháztechnikát, ám a retorikai „trükköket” sem hagyják ki.

(Magyar művészeket példaként felhozva: már-már „erőltettségig” elnyújtott mondatok, mondat szerpentinek, /vö. Berecz A., hatásszünetek, 5-6X- ös mágikus „hatású” szóismétlési nyomaték, „éneklős” (Latinovits), vagy ritkán „fázzott tónus”, vö. Kiss Manyi, olykor váratlan lelassulás /vö. Szabó Gy.).

1 Jung analizál balkánit (5 toposz), D-Amerikait (1 toposz), É-Amerikai és/vagy Indián- 2+2 toposz, észt (3 toposz), finn (2 toposz),iráni (2 toposzt), kaukázusi (1 toposz) kínai (1 toposz), portugál (1 toposz) skandináv (4 toposz), spanyol (2 toposz), szibériai (2 toposz), a nála feltétlen kötelező németen, oroszon, svéden túlmenően. Azaz kellően széles látókörrrel pásztázva halad a mese-feltérképezésben , - („A szellem jelensége a mesében”) vagyis nevezetesen e studiumjában.

A „bomában” sipító, elharapott, vagy éppen felemelt, felcsattanó hang, heves metakommunikáció, és a busman eredetű jellegzetes „zárt” – mássalhangzó-használat felfoghatatlan színessége-, végül, de nem utoljára a hihetetlen kiszélesített (szinte a ballada, a poézis irányába) mesemondói szókinccs a domináns. Nos feljegyezték, van mai napság ugyan afrikai mesetevékenységben egy oly’ résztvevő, aki 3870! oldalt teleirt effélékkel, - de csak a mondott mesének van foganatja a szinte textusnak semmi.

A mesék lényege: nem a szörnyek, *afféle-demiurgoszok* (Iráni- Kisázsiai/Mezopotámiai mitológiai gyökerekkel), nem a tenger álnok és ádáz, bár csábos *najádok* lelkületének „fodrozása-csipkézése”, s nem is a „rémlényként” rejtőző *daimon*-célzatos-teleologikus felpiszkálása, hogy azután lelepleződjön, - végül akár krimiszerűen „identifikálódhassék”, hanem a következőkkel törődnek a „mese-kuckóban”. Íme: néhányat csupán /*Afrika*, mint „antropológiai ősforrásaink egyike”-/ I. vadászat, II. családi gondok-bajok, III. irígység-féltékenység köre, IV. rossz lány-versus jó lány, V. Irgalomgyakorlás, a gyengék felkarolása, VI. gonosszá válás esetei /pl. a varázslóknál (elefántcsonti varázslók „szűrő-szívó képződménye, azaz csőre”), VII. *Usiri-tűz* mint „megidézett” ősi elem világít a vadászathoz, és a falu mindennapjaihoz, VIII. gonosszá válás/b: nők ’hölgyek-*elsárkányosodása*’. IX. Kihívások és kalandok az őserdőben, a azok a morális akadályon-túl-lépések, amik szükségesezen- jobbra természeti - vagyis az erkölcs, a morális „tartás” fokozása révén azon kihívások természeti törvényben, metaforákban vagy máshogy történő megfogalmazása akadályok leküzdéséhez (kb. *Próbátételek a Székely* mesékben, vagy a cserkészlet „mozgalmár”-keretmeséinek komplexifikálódó köreiben), amelyek egy ottani nap életet nehezítenek, de nem amúgy lecsupasztított „napi ábrázolásban” de drámai krízisteremtéssel, akár extázissal, katarzissal elővezetve a tudatunk homályos részeiből. És megfelelő lélektani gyakorlati „apparátussal” szuggesztív szavak, monotonul ismétlés, fixálás a szemünkkel, stb...

Metafizikai „sík” felé

Ennek ellenére szinkretizmus, individuáció, kollektív tudatalatti nincsen „kellő sőt *elégéséges mértékig*”,- a mesékben sem kirészletezve, sem pedig a kozmoszt „leíró” pl. mandala mentén történő *körkörös természetű* legbelsőbb önreflexió az ún. „mélymag”- vetületében kitaglalva. A metafizikai lény: Az Isten, az Öregisten, A Jóisten, A Jóhatalmas, a keletieknél: A Kreátor-aki Szenthalhatatlan-Szenterős; a neve a mesék nyelvében, nyilván és sajátos pantheonokkal azaz az Őt szolgáló Lelkek, azaz tróntermének, trónjának Szent-főangyalai. Ám automatikusan nem (teljesen) azonos a mitológia istenvilágával (India- Pantheonja). Az angyaltanban „*hagiologia, angelológia*” ugyan elképzelhető pontosabban, vagy inkább nem lehetetlen valamiféle kisázsiai (pl. *sabianita*?) beütés, pl. a kozmosz elemeinek megmozdítási, -sőt e gigászok pályán tartási - „képességük” birtoklása. De a mesék kulcsszereplői nem az angyalok, és főangyalok, hanem a tündérek. Nos, a tündérvilág a magyar mesevilág egyik sajátja, amely az afrikai, japán, tibeti, közel-keleti (*Hasszidi*) egyéb „exotics”- mesékből jószerével hiányzik. „Hazája a tündéreknak” Kárpát-medencei kishazánk, (és természetesen Európa, de itt is, népdalainkkal együttvéve - *dobogós- első* !/! helyezet a miénk.)

Pozitívista tudományosság

A tapasztalatot mindenképpen előtérbe helyező az „*a’priorit*” -elvető de alapvetően egyszerűsítő pozitívista empirizmus az álmod és a mesét- egyébként helyesen – logisztikai rokonjelenségnek véli. Az álom azonban közvetlenebb „szolgálóleánya” a kollektív társadalmi tudattalanig kutakodó analitikus „mester”-nek2 sajátos vizsgálataiban, valamint ugyanazon „mester”-nek a „célterületéhez” történő a mélységes motívumbeli, indulatbeli, mélyemlék-beli tudás-tárháznak/kincsestárának igazi „Óceánjához” való folyamodványának.

A mese azonban már immáron jóval kevésbé- közvetlen „szolgálóleány” ezen reflexióban. Felnőtttesedett, tudatilag már *nagykorúsodni* indult a mese-tevékenység, az (sok feldolgozatlanúságot tartalmazó) *álomhoz* képest. Hiszen még a felnőttese „szövetének” is kissé feldolgozottnak azaz „mintázatában” csak-csak pragmatikusnak kell lennie, mert hiszen nevel, -bármilyen öreg legyen is a „fiatal-felnőttünk...” A gyerekeknek is óvatosan,

2 C.Jung sokat hivatkozik „mesterekre” mint Herodotos, Cicero, Böhme, sőt Magister Paracelsus, Meister Eckhart

bölcsen, didaktikai céllal alkalmazva is oktató-nevelő, erkölcsnemesítő hatású lehet. (Noha az első európai/mediterrán mesék egyértelműen felnőttekhez száltak és az ún. *Bölcsességi Irodalomhoz* sorolhatók be leginkább).

„Ahogy az álom nem ideg-és lélekgyógyászati jelenség /Hermann István”, úgy a mese-tevékenység sem az. Ámde a mese értése, magyarázata, értelmezéseinek megközelítési módjai (történelmi mese, 'koan'-szerű azaz rébusz-mese, tündérmese, csalímese, csoda- és varázstétel mese, stb...) feltétlenül... „hozzájárulhat egy-egy személyiség lelki világának tudatos rekonstrukciójához”.(H.I.).

Túllépve a Pozitivizmuson

Túl, – metafizikát keményen elvető - ,pozitivizmuson azonban mégis igazat kell adnunk Gabriel Marcellnek azon keresztény egzisztencializmusában kifejtett véleményének, miszerint immanens „vándorlét” világunk számára igenis léteznek „túlannáról” jött/kapott „átragyogások”. Ők – ezek a felragyogó „metafizikai lényegű jelek” adhatnak igazán támpontot, biztatást szellemi-egzisztenciális hiányaink leküzdéséhez, kiküszöböléséhez. Ezeknek azonban, akár szakrális-irodalmi „műfaji”, azaz egyféle kultúrtörténeti *genuszba, speciesbe* sorolásuk azért lehetetlen, mert, hogy leginkább a *heurisztikus* élmények megdöbbentő és *varázslatos* váratlanságához mérhetők. De egy valami – kiszámítható módon kifejleszthető *adottság*- kell hozzá, mégpedig a „szignálszenzitivitás”! Ennek fokozására való, és arra kiválóan alkalmas a bölcsességi irodalom, a meditatív irodalom, és a poézis, és a mese. Tételesem genus és species szerint *A magyar népmese*. Benne jelesen pedig a történelmi tapasztalatainkra reflektáló székely-magyar történet (species) meseírás. (Krizsa, Arany, Jókai, Gárdonyi). Lehet, hogy a tündérek ezért is találták ki számunkra ezt a „fonalat” a fényesség felé vezetendő...

Csillagmesék: íme az 'árnyas' oldal.

Vannak érdekes Syrius-mesekörök, ahol a csillagot egy korábbi korban „Bika” jegyű *aion*-korban (?) őseink „vörösnek” ragyogását látták a nagy Medvében (Kutya) ,s a csillagászok nem is vitatják el a csillag színváltó állapotának/állagának tényét, azaz elismerik jelen állapotában a csillag „felfényesedik”. Még hasonló egyedi jellegzetességek is tapasztalhatók vele kapcsolatban, de mert nem asztrológia-asztronómia a területünk ezt a témát meghagyjuk nekik. *A MALI*-drogonok csillagmesevilága azonban nemzeti mitológia náluk (teremtésmítosz) és nem inkább annyira mese, noha az élesen megvonható határvonal náluk nem húzható meg mindig tökéletesen. Leírók azt mondják azonban, megkísérlik ezt, ui. megdöbbenve pontosan azt észlelték, hogy az „animációs” helységben megszakítja a mese-műveletet a mesemondó és a hallgatósággal közli ha „műfajváltás” lesz, azaz áttér meséből a mitológiai körbe, és ebbe a műfajba mintegy, inentől fogva valameddig , - ”átteszi” az egész interpretációt.

Busmanok valódi(bb) csillagmeséje is nem a mitológiai csillag-értekezésekhez (*Mazda, ill. későbbi talán, -kaldeus* gyökerű) köthető, hanem sokkal inkább a vadászathoz, vadelejtéshez (gazella- kilövése). Éhínség idején meseviláguk szerint felhangzik az a 'jellegzetes *cau-cau* csillag'-nyelvezet, amely révén az afrikai sámán „kérhet” erőt egyenesen a csillag szívéből, vagy egyenesen a csillag(köd) karjából !/,s a nyert erőt azután csakis a vadászat sikerességéért foganatosítja, használja fel és nem öncélúan (hatalma növelésére), sőt a csillagkarért cserébe „ajándékként” felajánlja a busman saját öreg sámán-karját, -képletesen.

Szívemből mondom....

... hogy C.G. Jung nagy tisztelője vagyok (ő volt a XX. sz. embere és nem Einstein). Vele kapcsolatban felmerül a kérdés „Mit ne tartsunk ostobaságnak?”. Őszintébben, avagy az alkimistáktól való egyszerű befolyásoltságnak? Igazából nem alaptalanok azok a megfigyelések ami (nem igazán a káldeusok) de a későbbi a görög és római *Szaturusz, Merkur, Uránusz*, stb. antik-megfigyelések nyomában sarjadtak. De már „menet közben” kiderült, hogy az arabok ill. az iszlám csillagászat részéről a megfigyelők pl. sok pontatlanságot követtek el, hogy ezt belátván használták a keresztény csillagászati forrásokat, és hogy az indiai csillagtudósok pontosították obszervatórumaik számos mérését. De nem lehet mindezt egyetlen mozdulattal azaz szkeptikus érvek mentén

lesöpörni az asztalról. „A csillagok ugyanis gigászi tömeget, és energiát képviselnek, és e tömeg és energia minket is meglódit, „már-már” megérint. Csak ne adjunk jelentőséget mindennek! A tudatunkban, tudatalattinkban lehetnek ugyanis pszichés rezdülések (kiszámíthatatlanság, agresszió, eluralkodó indulat, türelmetlenség), amit átvehetünk e mérhetetlen testektől. Hiszen mibennünk is rendetlenség van szellemi téren, mint pl. Fukusimában a hírheft cunami után. A kaldeus csillagtáblázatok és egyiptomi papok tudománya (geometria, matematizált földrajztudomány és térképészet csillagpozíciók alapján) alapvetően fontos dolgok. Minket azonban nem csak a csillag-kapcsolato, de az ember-Isten kapcsolata is vezéreljen” – (2014., Értésítő. Anonymus, III. évf. 7-8. sz. júl-aug.,- mégpedig (a „*selbst*” felügyelő gondoskodása alatt).

A Szellem és a mese

Nem a kísérteties-szellemekről, hűvös azaz fagyos leheletű szellemjárásokról, és idézésekről, és mindenféle „amatőr szellemirtókról” való *szinkretista ál-mese* típusú fantáziaömléseket kell érinteni, hanem a mesét is át átszövő **Szellemet**, említhetjük joggal -görögül és latinul, -, *Pneuma, Spiritus* is leírom (Jung talán kissé rosszul hozza fel ide a példáját anemosz-animus párosítással kapcsolatban, IN. *Szellem jelensége a mesében*/3. old.), ám arra hogy egyértelmű legyen, arra mégiscsak ügyel a tudós, mert a kiemeli a *Ghost, Geist* inkább a fenti „kísértet”-értelemben veendő). A *Gischt*- óholland / élesztő értelemben vett szellem ebből a szóbokorból már találóbb, de efféle: Jung *Geist und Lieben* esszéje is. Maga a szellem anyaggal vegyülni nem képes szubsztancia, amely önmagában léve is „van”-hat és „létezhet”, képes így is járulékok nélkül „van”-ni. Hogy mégsem *Leibnitz-i* izolált monász, az azért van, mert e szubsztanciális állapot az a pszichés jelenségek és maga az élet „hordozóhajójaként” gondolhatjuk el. Ahol az anyagtalán hordozó és Óceán maga a Lét ill. a Szellem, mely legkiteljesedett értelemben ugyanaz, „fedélzet” pedig a „*spiritus intellectus*” és nem a „*ligamentum animae et corporis*” vö. alkimisták (utóbbiak ’szoronghatnak’ – képletesen - a IV. o. az *al-fedélzet*en), csupán azért hogy az értelem tudjon „mit kezdeni” a Szellemmel. Vagyis az Emberi jelenség a Szellemi Jelenséggel=Nagybetűs Léttel. Annyi volt a kép, a metafora (*monas, ligamentum, hordozójármű, fedélzet, alfedélzet*) hogy világos a dolog, a mese – a maga korlátai között – eléggé jól leírhatja „ezt a lét-mintát” ,viszonylag hűen 3feltárhhatja ezt a „szövetet”. Sőt az egyik legjobb „közeg” – média mindehhez.

A Maga a Szellem: Saint/Heiliger Geist „megszemélyesítője” a Bölcs-öreg. A magyar nyelvhasználatban az Ősöreg. Az öreg a mesében sűrűn tesz fel efféle kérdéseket, *miért, kicsoda, hova, honnan, meddig, merre?*-szavakkal kezdődő kérdéseket. Csak hogy segítsen a jobban „*hősnek átlátni a szitán*”, vagyis a helyzetét elemezhesse, és pszichéjét valahogyan legyen módja felkészíteni lelki „tréninggel”, mire is?,- pl. pihenés után, lásd: „aludj rá egyet!”- felszerkenvén az akaraterő, képzelőerő fel-’fütése” által. Az Öreg a „*spiritus-intellectus*” archetípusaként tekinthető. A jövő felé tud közvetíteni az öreg (Merlin-funkció), és, zömmel nem a múltbá-révedőn „prófétál” (pl. IN Freud, a múlt elkövetett, vagy vágyott *libidó-vétségei*), vagyis – mint az álomban – segíti megoldani a jövendő nap(ok) feladványait. Prekondicionálva a feladat-végzésre, már egy mélyebb „kútból” merítve, mint a szisztemizált képzelőerő, akaraterő, v. emóciók által „feldobott” állapot, azaz euforikus fantáziapörgés. S e mélyebb kút belevezet(het) a fent említett óceánba, de az Óceán Köve alá... akár, de a mese mindezt a „részletező” kitélt már nem taglalhatja, (Óceán, óceán „sötét-köve”, alatta lapuló mélytengeri „lény”, stb...)-,„csakis” az őszöreg archetípust vételezi használatba... Tovább menni nem érdemes a *szinkronitás, individuáció, komplexusok, ambivalencia, kollektív tudattalan, stb.* kidolgozottabb megrajzolásába pl. mese-„metaforák” révén, mert erre nincs szükség a mese-műveletben. (Talán ez művelhetőbb a poézisben! Berzsenyi/Magyarok, Dsida/Psalms, v. Paul Claudel egy-két opusa).

A lélek „Pszüché” sem maradhat archetipizálás nélkül. A madár az, ki, -márcsak alkatilag is-, összeköti az Urat (Nap, Ré) a Földdel. A Lélekmadár ő. Egyiptomi hitvilág szerint Isten. Úgy is festik a hieroglifáját, - lilára, bordóra, vagy egyéb kirívó színárnyalattal. A vezető lény: nálunk a *Turul*. Indiában a *Garuda*. A volgai bolgároknál meg a *Griff*. Hunoknál az Aranysárkány (Sárig-sárkány), Iránban a médeknél, parthusoknak, kaldeusoknak külön madaruk

3 A biblia ’logionjai’, vagy azokban feltárt ’parabolái’ is sokszor szólnak Királyról, Előkelő Fejedelemtől, Gazdag Uraságról példabeszédszerűen, amely megközelítésmód közel áll az itt alkalmazottakéhoz, természetesen csak irodalmi műfajanalízis körében értékelve e közlési – előadási – formát.

van e célra. Az ó- egyiptomi *gryphosokban* (Példa egy királynői sztélé 4. Vizesés templom-együttesében), ráadásul ki sem lehetett mondani – tabu! név - csak díszes jelzőkkel körülírnia a sólymot, fűrtet, pacsirtát, sast. Az Öregnek (szellem) a madár segít (lélek) feljuttatni a hőst a Mennyei szférába.

A mesében olykor merő háttérnél, tájkeretnél lényegesen többet jelentő erdő, a víz (magzatvíz) a nőiesség archetípusa, mint az alkímiában például a Hold a Nap és a Vénusz, amely mind „egyként” bolygó. A csillagok azonban jobbára csak díszlet a Holdhoz (v. a Naphoz) képest. „*Feljöttek és lementek a csillagok, A hercegnő még mindig ugyanott ült és sírdogált...*” IN . Grimm: *Der Vogel Greif*.

Az erdő is a - vízhez hasonlóan – a biológiai élet

... azaz a hegyek távlatában szinte *oldékony*, de rejtekében mintegy „fel”-oldó elixir, (benne „élet vize /János Vitéz, „*ezüstvíz*” *Keleten*) éppen az anyaság archetípusa (Erdő Wass Albertné- Istenszéke, és Funtinellit övező erdők, az erdő Tamási Áronnál –maga a „szent” a hargitai rengeteg. Anyja helyett hordozza az erdő „mohapárnát” az otthonról elűzött szegénysorsú hős feje alá. A Világfa is az erdőn nő, ami a mese feltevésére MÁRIS LEHET az alapmegoldás. Ám de nem horizontális, hanem vertikális irányban. Ahogy az emeleteken (7- /9/) elhatároló SZELLEM-KAPUKON átlép, É-burmai sámánképzetek, úgy növeli „fokról-fokra” individuációját a hős. De létrája nem egyszerű „szamárlétra”, de mitikus, mitologikus kalandokat, pszichéjében parallelizmusokban megtestesülő legendákat kell átélni, hogy egyre erőteljesebben küzdve, de valahogyan tovább-hatolhasson... Ám ez a jól ismert (*Tetejetlen* fa) mesemotívum nem ezt (Individuáció) részletezi ki, hanem a kapcsolt szimbólumokat, metaforákat taglalja helyette, hogy árnyaltabbá- de egyben hitvilághoz közelebbé tegye a mese-műveletet.

(Vigyázzunk a sűrű-rengeteg a csipkebokros bozót-rengeteg egyáltalán nem erdő; a terep a vaddisznóké, borzoké, *prikulicsoké*... azonban a kísértés, esetleg bűnbánat, de a bűnbeesés helye. Nem erdő, „kísértetiesen” hasonlíthat hozzá, de megjárhatni nem ugyanaz, mint az erdőt. Jó esetben próbatétel, rossz esetben elveszés (fiatal megtévedett árvaleányok Moldvai Csángó-textusai), jó esetben próbák, és/vagy keserves kínzások komor helye.

„*Mária tövis*” *karcoddal/sanyargasd* *zarándok/gúnyám-ingöm/szaggass ki/minden vétköm.../”Mária bogáncsa*” *el ne hagyj/engöm...*” IN/ Anonymus, /2009 . Szt. István imája...

A mese lényegi tényezője az élet, „biosz”. De érdekes, van út, - messzi továbbvezető is! A mese egyik alakja a *táltos, a háttas, amely a tudás és intuíció archetípusaként azt* támasztja alá, hogy egyrészt a szellem a birtoklás „kiszolgáltatottja” is lehet. Másrészt az ilyen út (táltos-hátton) a Magasabb Rendű Élet – ’Zoe’, örök terébe vezethet, persze a mesében többnyire szimbolikusan). Pl. a táltos-paripát jellegzetesen,- „huszárosan” -kihúzza derekát, megüli a délceg ifjú. Ám a deli legény feje a csillagokat veri és a Négy !/ Nap közé ér fel úgy hogy alaposan megverejtékezi ezt a „kapcsolatot”- János Vitéz,- ki is más lenne ez a levante? Ám vigyázat, a katekézisben éppen erre utal a teológiai „kiüresítés” tana is. Jézus „önkiüresítése” által kiszolgáltatta a Szellemet. Ezt azonban az Úr megszenvedti Getsemánitól: a/ 1. Passiojárás, /2. közben elárultatás, és /3. megnemértettség, /4. Golgota, /5. Megváltói Aktussal- haláltusája, /6. : ill. a halál, végül a Feltámadás előtt az alászállás /(7). Lehet, hogy ez 7 kapu az **lélekfa- életfa-keresztfa-„útvonalon”**, is jó paralell az archetípusok rendjében?

A „leláncoló” bénulás (mesében: a bozótos mély szakadékba zuhanástól), süketség (mozgó sziklák robajától, sőt hegyektől, órásoktól elvesztett hallás-képesség), vakság (méregtől, átoktól) stb. az apa archetípusa, ki „rendre” nem engedi fiát kibontakozni, s annak el kell emiatt menni a szeretett atyai-anyai közegeből, rendszerint az apa – óriáslegény esetén az óriásapa-, „korlátozó” mordsága okán.

Prométheus,... a ’lúzer.

Ahogy a rekkenő melegben hűtő, s éltető-víz a *halál* és egyben az anya archetípusa, úgy a bénaság, tehetetlen élve-leláncoltság, testi–és főképpen érzékszervi fogyatéka, a „vergődő” lét-alatti élet az apa archetípusát jeleníti meg. („mord” „mennykőcsattogató” Zeus és a Prométeuszi, –progresszív, de pragmatikusan nézve mégiscsak,-

Zeusszal szemben -, gyatrának tűnő számos „ötletelés” 4lett újabb-és újabb önfeláldozásának eme gyászos eredménye). Hisz Prométheuszról a pantheoni ’kollegiumban’ soha nem lett „valaki”. Még iskolát sem képzeltek el róla, mint szerencsétlenségében hasonló sorsra jutott sorstárs, a trák királyfi Orpheusz, esetében azért mégiscsak megtörtént egykoron.

Ám jóval több esze van a meseíró elmének, a mese-művelet konduktorának hogy ezt a prométheusz-komplexust explicite – csak úgy pőrén - megfogalmazza. A hallgatóság úgysem lenne túlfogékony a „vesztesség, a vesztes” tolerálására. Egyenesen erre való viszont az a „burkolt és szublimált” archetípus-elemzés, amelyet azonban a mese „zajló”-folyamában maga a befogadói lélek,- tudat alatt-végez el, és a tudatalattiból nem hord fel felesleges nyíltsággal a felszínre („élet”-) veszélyes „hozadékot”, pl. apagyűlölet, ill. egyéb komplexusok (Benjamin-komplexus) erősítésére, elmélyítésére.

Mese és álom

A pozitivista tudományosság általánosító - megközelítésben már említettük. ”A mese az álom visszamondása, az *éberálm* dominanciájával” (F. van Leyen). A mese a félelmet és a veszélyt nem ismerő „akarat költeménye”, - s ritkán a képzeleté. Olykor bizony a *hisztéria és a skizofénia* világával van szoros rokonságban. Ezen állapotok néha valóban rámutathatnak az *álom és a mítosz* néha bizony expresszív lelki hatásaira. (Archetípus-elemzés). Tehát egyáltalán nem gyermekded dolgokról van szó!

A második számú tévedés: Sokszor azt véljük fantáziánk *feszítésére*, túlszigázására van szükség, hogy kilábaljunk problémáinkból. Ellenkezőleg. A mese is útmutatási funkciókkal bír, nem pedig ’pszichedelikus’-szerű „érdekes” zavarok előidézésével, azok keltésével kell „felruháznunk” a mese-műveletben.

Ezzel szemben a mese fegyelmezett reflexió, kemény tónusokra fókuszál, mélyre koncentrálni. Nem napi Tolkien-adag, nem léha, üres fuvallat, s nem *efemer élmény-morzsa*. A mese egy életre szóló „mitológiai-mélységű” gyújtórőzse-láng. Nagyobb léptékű kognitív folyamatok (mondák), és individuációs jelentőségű törzsi „tüzek” beindítója. A tudati reflexió indítószikrája lehet befelé és kifelé. Részint viszont túlmutat önmagán, hiszen – afrikai kora óta- mély erkölcsi értékek hordozó”közege”.

Az ember szereti úgy „megérteni a dolgokat hogy önmagához, hasonlítja őket. Úgy tesz, mintha a dolgok és az elvont fogalmak, normák- emberként viselkednének”. Így a mese alanyi módon közelít, csakígy az álom, olyan, mint egy színház, a hallgató maga a Színpad, a Színész, a Rendező, a Sűgő, a Szervező, a Közönség, és végezetül a Kritikus. Tehát egyáltalán nem egyféle „ismeret”-terjesztő fantázia- show a mese. De *nem is a fantázia laxista* és fegyelmezetlenül tudati képeket, illuziókat kezelő játéktere mai,- rendetlenségbe hajló, eléggé kuszált -,kognitív tevékenységünknek. Nos, egyáltalán nem az!

Csillagmágia

Az ember egyre több ’sci-fi’ mágiát kap egyre ’zanzásítottabb’ elegyben, űrmesék címmel. Néprajzi vonatkozása van-e ennek a – már említett csillagmágiának a mese- antropológiai vizsgálódás fényében?

Tény, hogy a Polinéziai, a Hawai-szigeteken, Nyugat-Afrikai (Mali) népeknek van mesemotívumuk a csillagokról (pl. drogonok Francia Afrikában, a Bandiagóra –fennsík falvaiban /Mali.) E csillagok, nevezetesen náluk (mindhárom példában) sajátosan a Sirius-csillag egy nagyon gyakori, s központi motívum mesevilágukban. Itteni kies-magyarországi „szeánszokon” is hallani effélet, de már sokkal gyengébb interpretációban.⁵ A

4 Ő ajándékozta meg a kismesterségekkel, így népi mesterségekkel, „háziiparral” a emberiséget.

5 Magam két ízben is személyi kárvallottja lehettem ilyen *meskete-meetingeknek*. Sajnálatosabbal kezdem, egyszer egy Wass Albert /!/ est kapcsán azt akarták bizonygatni nekem,- nekünk Wass Albertre szomjúhozóknak,- hogy a Sirius egy bolygó,s történt mindez Buda szívében, és nem a Partium eldugott és már kissé „elázott” falucskájának kocsmájában, de a Budai Várban. S a második esetet, íme: üreges „természetesen” a Sirius és ott lapulnak a „Jó fejek” akik kipucolni képesek a Föld nevű planéta összes redundanciáját. Jó lenne égi dinamikát, csillagfejlődéstani beírni, mint köt.vál. tantárgyat az uraság nem létező indexébe...penzumként. Elővezetése mesének silány, sőt

Bandiagára-fennsíkon meghúzódó falvakban a tematika a 8-as szám rendszerében képzelendő el. Nos: főbb belső szervek és csillagképek, színek és csillagképek, irányok (égtáj) és csillagképek, területek (territóriumok) és csillagképek. Náluk további mese az első gabonagról szól, a féig-ember-félig hal „keveréklényről”, azaz a „szirénszerű *demiurgoszi lényről*”, a csillagok oszlopáról, végül következzen csupán megemlésképpen az ikrekről szóló mese, akik „természetesen” kételtű lények.

Déri Katalin szerint a csillagászati észleleteket, tapasztalatokat és ehhez kapcsolható „bölcsséget” a tudományos művek helyett közmondások mesék, és praktikákkal jól alátámasztott (pl. szemléletes csillagászati táblák) különféle gyakorlati tanítások keretében szemléltethették, és közvetíthették a hallgatóság felé. IN. Iszlám Középkor.

Az „eldurvult” mágiáról.

Korjelenségrők van szó. A számítógép-okostelefon, a videók, az éjjeli műsorok valósággal ontják az, 'X' típusú - felszínes (nem E. Poe-ill. Swedenborg színvonalú) de inkább technikai-mágia jellegű „fantáziaömleny”. Számos kiadó (pl. *Édesvíz, Hermit, stb... Kiad.* -nyilvánvaló New Deal-szándékkal) erre a témakörre specializálódott a *katolikus apologetika* nem kicsiny ellenállását újraszítva, és/vagy kiváltva ezáltal.

Létezik mókás „mágia”, a falucsúfoló-mesék címszó alá vehető mesetípus világában. Ilyen pl. a *Ketyegő Fene Agyonveretése*, c. nevezetes eset. Merthogy egy gyanúra okot adó hangot kiadó „fenére” letek a határban, s bottal, karóval, cséphadaróval, rozsdás karddal, 'fészivel', kapával, csákánnyal, dzsidával a falu „közepin” agyonverik, hogy a falut *meg ne „Üsse Mennynek Köve”*, amelyet ez a „feneség” a pittyegésével odacsál (Dt., Szatmár, Erdély).

Az ehhez képest *eldurvult mágiab* feltehetőleg már pszichológiai megalapozottsággal bír, s nem csupán egyszerű „folk”-csúfokodással jellemezhető. Lélektanilag a *szinkronicitást* kívánja „modellezni”, pl. a zsír-bábú, csutakbábú, csontbábú megszurása különböző népeknél. Hogy az, ami a csonttestnek, zsírtestnek, stb... (*'sarks'* lat.) brutálisan fáj, az ugyancsak hevesen fájjon a megfelelő személy *animuszának/animájának illetve, továbbmenően még lehetőleg selbst-jére* -az azzal valószínű „egységre” -is negatív befolyással lehessen.

Másik fő kategóriája a korai emlőmegvonás következményeképpen alakulhatott ki. A tejelvonástól való rettegés a csecsemő alakuló pszichéjében kapcsolatos a tejfelvétellel. A *provizorikus animuszában* viszonylag nagyon mély, sőt túl-mély „fixációt” eredményez a tejelvonás (műtejre, tehéntejre cserélés), és a „bosziva” silányított anya *animája* „mágikus képességekre tesz szert,- efféléket „nyer”, mert ezután már a tehén tejt is „megrontani” képes, hogy az se jusson a csecsemőnek. Ez a vétektudat az anyai archetípushoz köthető leginkább, vö. a siketség, vakság, egyéb fogyatékok az érzékelésben és izommozgatásban viszont az atya „bénító” bűnének folyamánya. Azaz apai örökségréteg, és ha egy efféle, -otthonról elbújdosni kényszerülő kislegény beesik kígyóktól és veres-sárkánytól hemzsegő szakadékba akkor megbénul, (időleg) meg megvakul (Wass Albert gyermekkori reflexiói – a Sztánai-dombokhoz, mint téridő-hátérhez „kihelyezve”). A nő -, fent említett „múlasztásos vétkezésektől” meg a falu összes tehenének teje elapadhat egy szempillantás alatt. A mese-közlő nyilván ezt is kilesi. Ugocsában pl. (éppen ebben az adott „szent pillanatban”!) megtörténik, hogy a baba ráteszi a kötényét a tehén fejére, és a tehén tőgyéből szempillantás alatt átáramlik a tej a „kapufélfába”. Ezután a „boszi” a kapufelet megfürja, s „úgy dől az életet adó hófehér-lé, mint a csorgó kút vize”. (Csak jó ”helyen” jó „pillanatban” kell tudni kilesni azon „nevezetes szempillantást”, és a boszorkány máris –ország-világ előtt- lelepleződik... *X-aktához* edzett” *áldokumentarista-camera-menek* bizonyára jó sokat tudnának mesélni effélékről...)

---

legsiányabb változata a szinkretizmusnak, mítosznak pedig, a leggyengébb kábel-csatorna szintjét hozza. A dolog elővezetője, „interpellálója” azonban/sic!/ egy hivatalban lévő politikus Úr volt... Kit újraválasztottak.

6 Lemegeton, avagy Salamon Kis Kulcsai(Ford. Nádassy L.), szerint a mágia köze kimutatható a természeti törvénnyel (entrópia-esetek), és így a természeti filozófiának is része. Mégpedig a „legmagasztosabb”. A szó óperzsa; Mager' azaz szemfényvesztő. Számunkra Swedenborg, E. érdekes aki egy püspöknek volt a fia és a Holdunk illetve a Fejedelmi Planéták (bolygók) animuszaival s animáival „értekezett”. Nevét viseli is egy 3947-es jegyzettel feltüntetett *Swedenborg Kisbolygó*. Részletesen a Swedenborg Society/London 1810-ben alapították. Nemzetünk számára valamiért „fontos” St. Germain (Claude Louis) akinek állítólag szoros köze volt a Nagy Francia Forradalom bajkeverőjéhez, de Ó Magához II. Rákóczi Ferenc fejedelemhez” sic!, is. harmadikként említendő G.B Gardner író, aki nem azonos, a szintén brit - E.S. Gardner nagyszerű krimi íróval.

Konklúzió

Az álom és a mese – mit a mese felől közelítve láthattuk – eléggé szorosan összefügg. Mindegyiket érdemes antropológiailag is közelíteni, nemcsak irodalomtörténetileg elemezve, meg szemantikailag tipizálva (számos részletes mese-típológia). Ide egyetlen kíváncsozók csak egyetlen példa. Mesében és álomban gyakoriak a *pakulárok, bölcs hegyi-öreg, hegy kiemelten jelentős, és Bölcs Törpéje, sőt Szent Mindenttudó Öreg Sztarecek*, stb, stb..., mi pedig „örökifjak álmunkban” csak győzzük elménkbe vésni a sok tanácsot... de ezek tudás, tudomás-források lehetnek növények (*rózsák, alma, aranyalma*, pálma? kukorica?, lótusz?, állatok (*lól, macskafélék, oroszlan, kan, medve, elefánt*) vö. *Kis-Kondás mesefüzér*. Sőt fehér- és fekete (márvány?) kövek, sőt *Freudnál még (brechia)- azaz breccsaközet!* is „begyűjtetett” egy álomból. Ezeknek a sűgásoknak, tudomás-„forrásoknak” jobbára a célja többnyire olyan didaktikus próbatételek kiszabása, melyek rendre „passzol-nak” a megoldandó, – erkölcsileg magasabb rendű-, feladathoz. Ami reám, - mint szubjektumra vár. Ami még ELŐTTEM áll. Azaz lépés-igazító a feladat +problémátömeg+járulékként menet közben képződő egyéb „hozadék-kérdések”- jó megközelítésmódjához.

A pszichoanalízis a mesét és az álmat gyakorlatában is rokonítja, az elsődleges múltbéli traumák felől közelít, de a jövőre mutat. Példák bőven vannak e múltbéli traumatömegre!

1. „*Megölő Estéfán* s a tatár” (Az Aranyhorda ismételt betöréseinek tudatalatti jelenléte). Udvarhelyszéki gyűjtésű mese.
2. A „*Pálinkás*”. Magyarcsügési mese. (a románság nyomasztó jelenléte).

Jung kiváló értelmezése ember-centrikus, és nem a múltbéli-traumákhoz-köthetően „*merev-historia-centrikus*”. Jung belevon az értelmezésbe egy olyan dimenziót (nálunk Trianon), amely a „történelmi-trauma”-szemléletből hiányzik; a célképzetet, ami azt jelenti, hogy a mese és az álom egy-jelenetben **megoldandó** problémát cselekményesít, „fogalmaz újra”, - tanácsokkal!

De most vonjunk le néhány konklúziót, illetve tegyünk egy-két fontos ismétlést most csak a mesével kapcsolatosan. „A mese az álom visszamondása, az éberálom elemeinek dominanciájával.” (F. van Leyen). A „mese a félelmet és veszélyt nem ismerő ’akarat költeménye’, s ritkán a képzeleté... olykor azonban bizony a hisztéria és a skrizofénia világával van szoros rokonságban” ezért fantáziaközpontúnak – tévesen – is érzékelhető. Ez az állapot néha rámutat az álom és a mítosz kölcsönhatására is, - archetípus-elemzéssel. „Vészesen” komoly, azaz egyáltalán nem gyermekded dolgokról van itt szó tehát!

Ezek szerint a mese tehát - akár - egy életre szóló ’mitológiai mélységű’ gyűjtőrózseláng, barlangi (Platon) tudatreflexióinkhoz képest. A nagyobbléptékű kognitív (individuációs) törzsi „tüzek” beindítója. De már nem determinálója. Tehát a mese nem rítus, nem „szent-alkalom”. A mesében még az individuáció, és a szinkronitás lépcsőjét is alig-alig lehet tetten érni. Mindazonáltal a tudati relexió indítószikrája (intuición, tudásanyag) váratlan „elnyerése” is lehet, még ilyen rejtett, vagy implicit módon is....S végül és nem utolsósorban nagyon ki kell hangsúlyozni: részint komoly irodalmi érték hordozó (lásd: *Összefoglaló Irodalom* egy két klasszikus opusát), részint viszont mélységes erkölcsi érték hordozója.

Összefoglaló Irodalmi Körkép

- ✚ Aesopus: Antik fabulák
- ✚ Arany János: Az méhnek románcza,
- ✚ Arany János: Juliska elbujdosása
- ✚ Áprily Lajos: Tavaszodék
- ✚ Benedek Elek: Kacorkirály
- ✚ Gárdonyi Géza: Egri Csillagok,
- ✚ Gárdonyi Géza: Összes meséi s meseversek, (Szukits, 2001, Szeged)

- ✚ Illyés Gyula: 77 Magyar Népmese
- ✚ Kassák Lajos: *Misilló Királysága*
- ✚ Kányádi Sándor: A bánatos királylány kútja
- ✚ Kovács Ágnes: Az eltáncolt papucsok, Bukovinai, székely, (Móra, 1984., Bp.)
- ✚ Kovács Ágnes: Rózsafiú és tulipánleány. Kalotaszegi, (Akadémiai. 1987.Bp.)
- ✚ Kriza János püspök: Vad-Rózsák
- ✚ Móra Ferenc: Csicseri történetek
- ✚ Paul Claudel: Selyemcipő
- ✚ Tamási Áron: Szűzmáriás Királyfi
- ✚ Takács György: *Kantéros, Lüdérc, Rekegő* (Hárompataki csángó hiedelemmondák, Magyar Napló, 2004, Budapest)
- ✚ Takács József: Ormánsági mesegyűjtés (Kézirat, Pécs)
- ✚ Weöres Sándor: Ha a világ rigó lenne, 1973.(Móra Kiadó, Budapest)
- ✚ Wass Albert: Erdők és Vizek meséje, (Pomáz, Kráter kiadó)
- ✚ Zelk Zoltán: Mese az éhes kéményseprőről

LÁSZLÓ, Péter Sándor: On the Nature of Tales

The author provides a comprehensive discussion and analysis on the nature of tales. In his discussion he goes into the philosophical and metaphysical realms in order to get to the roots of understanding the nature, role and structure of tales, as mankind's great cultural achievement.

~ ~ ~ ~ ~